

ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะ ในโลกของคนตาบอด¹

Senses and Sensory Experience in the World of the Blind

สรัญญา เตรีตน์ / Saranya Tarat

Faculty of Sociology and Anthropology, Thammasat University

Pathum Thani 12120, Thailand

Email: saran.tarat@gmail.com

Abstract

This article discusses the use of the senses and sensory experience in the social life of the blind. The research methods are individual interviews and participant observations of a sample of totally blind people who work for government organizations and private organizations as well as those who are self-employed. The results show that the loss of sense of sight can motivate the blind to use other senses, including hearing, touch, smell and taste, to perceive the surroundings and people around them. Using these senses can create experiences and help promote skills to understand social life. However, these skills are not considered talents compensating for the loss of vision; rather the blind achieve them by their efforts and the practices of using these senses. Using them helps the blind to become skillful and deliberate in perception; thus, they can live their lives independently. The sensory experience of the blind is developed from social meaning together with social experience, which differs from one person to another. Furthermore, senses implement the presentation of self, and create the world of the blind which is interrelated with the world of people who have sight.

Keywords: senses, sensory experience, blind people

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผัสสะกับการใช้ชีวิตของคนตาบอด” หลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร วิชาการศึกษาทางสังคม คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2560 (รุ่นที่ 13)

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ศึกษาการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด ผ่านการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับคนตาบอดแบบบอดสนิท ที่ปัจจุบันประกอบอาชีพในองค์กรของรัฐ เอกชน หรือประกอบอาชีพส่วนตัว จากการศึกษาพบว่า การขาดหายไปของผัสสะทางด้านการมองเห็นทำให้คนตาบอดอาศัยผัสสะที่พวกเขามีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการได้ยิน การสัมผัส และการได้กลิ่นในการรับรู้สภาพแวดล้อมและผู้คน ที่นำมาสู่การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ การให้ความหมายและทำความเข้าใจโลกทางสังคม อย่างไรก็ตาม การใช้ผัสสะในการทำกิจกรรมต่างๆ ของพวกเขามีข้อพระสรรคที่เข้ามาทดแทนตาที่มองไม่เห็น แต่เกิดขึ้นจากความพยายามและระยะเวลาในการฝึกฝนผัสสะจนกระทั่งเกิดความชำนาญและความละเอียดในการรับรู้ผ่านผัสสะ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเองได้อย่างอิสระ การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะของคนตาบอดเกิดขึ้นจากกระบวนการให้ความหมายทางสังคม ร่วมกับประสบการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันไปของแต่ละคน นอกจากนี้ ผัสสะยังมีบทบาทในการนำเสนอตัวตนและสร้างโลกทางสังคมของคนตาบอดที่ซ้อนทับกับโลกของคนตาดี

คำสำคัญ: ผัสสะ ประสบการณ์ทางผัสสะ คนตาบอด

บทนำ

การมองเห็นจัดเป็นผัสสะหลักในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมสมัยใหม่ หากพิจารณาในชีวิตประจำวันของเราเต็มไปด้วยข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของรูปภาพ ตั้งแต่เข้าจนกระทั่งเข้านอน ความสำคัญของการมองเห็นเกิดขึ้นจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนผัสสะในการดำเนินชีวิตของมนุษย์จากการได้ยินมาสู่การมองเห็น การเปลี่ยนแปลงของผัสสะในการรับรู้โลกเกิดขึ้นจากการคิดค้นการพิมพ์ จนกระทั่งมาสู่การเกิดขึ้นของโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ และนวัตกรรมต่างๆ ที่ให้อำนาจกับการมองเห็นในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ด้วยเหตุนี้การมองเห็นจึงเข้ามาแทนที่และกลายเป็นผัสสะหลักในการดำเนินชีวิต (McLuhan, 1962) นอกจากนี้ อำนาจของการมองเห็นยังผูกโยงกับความเป็นวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นเหตุเป็นผลและเน้นย้ำข้อมูลหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ (Howes, 1991; Stoller, 1989)

เมื่อการมองเห็นกลายเป็นผัสสะหลักที่มีอำนาจสูงสุด จึงผลักดันให้ผัสสะอื่นๆ มีบทบาทเป็นเพียงองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตของผู้คน

ความสำคัญของการมองเห็นในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนสะท้อนผ่านสิ่งปลูกสร้าง ตึกอาคาร ถนน ที่เต็มไปด้วยแหล่งข้อมูลและรูปแบบการสื่อสารผ่านรูปภาพหรือสัญลักษณ์ ตัวอย่างเช่น การเดินทาง ผู้คนใช้สายตาเป็นหลักในการค้นหาเส้นทาง อาศัยป้ายบอกเส้นทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ การค้นหาสถานที่โดยการจดจำและตีความสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ห้องน้ำที่ใช้สัญลักษณ์ชายและหญิง รวมถึงการสื่อสารระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่ภาษาผ่านสีหน้า ท่าทาง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ให้อำนาจแก่การมองเห็นในการเข้าถึงข้อมูลและตีความเพื่อทำความเข้าใจสภาพแวดล้อม ด้วยรูปแบบการดำเนินชีวิตทางสังคมที่อาศัยตาเป็นหลัก จึงเป็นความท้าทายและความน่าสนใจว่า คนตาบอดใช้ผัสสะที่พวกเขาไม่ว่าจะเป็นเสียง สัมผัส และกลิ่นอย่างไร ในการรับรู้ สร้างจินตนาการ และทำความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมและผู้คนรอบตัว รวมถึงการสร้างทักษะและเทคนิคในการใช้ชีวิตภายในสังคมที่ราวกับสร้างจากคนตาดีเพื่อคนตาดี

อย่างไรก็ตาม การสถาปนาการมองเห็นเป็นผัสสะที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุด ถูกสร้างขึ้นโดยวัฒนธรรมตะวันตก มุ่งงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่พยายามชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผัสสะอื่นๆ ในแต่ละวัฒนธรรมเพื่อสะท้อนความสำคัญของผัสสะที่นอกเหนือจากการมองเห็นในการรับรู้สภาพแวดล้อม เนื่องจากผู้คนต่างวัฒนธรรมไม่เพียงใช้คนละภาษา แต่ยังอยู่ในโลกของผัสสะที่ต่างกันและให้ความหมายต่อการรับรู้ผ่านผัสสะที่แตกต่างกัน (Benedict, 1934; Herzfeld, 2001; Synnott, 1993) เช่น การยกนิ้วโป้งหรือนิ้วหัวแม่มือ ถูกให้ความหมายแตกต่างกันออกไป โดยในบางวัฒนธรรมถูกให้ความหมายและเป็นสัญลักษณ์ของการชื่นชม บางวัฒนธรรมอาจเป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงหมายเลขหนึ่ง แต่ในบางวัฒนธรรมอาจเป็นพฤติกรรมที่หยาบคายและเป็นสัญลักษณ์ของการตำหนิ เป็นต้น จากการศึกษานี้บทบาทของผัสสะที่นอกเหนือจากการมองเห็นทำให้เห็นถึงบทบาทและความหมายที่ถูกใส่เข้าไปในผัสสะ ยิ่งไปกว่านั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ในขณะที่คนตาดีใช้ตาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต สำหรับคนตาบอดเองเป็นคน

อีกกลุ่มหนึ่งที่ใช้ชีวิตโดยอาศัยผัสสะที่นอกเหนือจากการมองเห็น เพื่อให้สามารถดำเนินอยู่ในโลกทางสังคมร่วมกับคนตาดีได้ หากเป็นเช่นนั้นนั้น ผัสสะที่พวกเขา มีเหล่านั้นเข้ามามีบทบาทอย่างไรในการทำความเข้าใจชีวิตทางสังคม

ดังนั้น ในบทความชิ้นนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันผ่านการเดินทางและการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนตาบอดตามแนวคิดสังคมวิทยาผัสสะ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผัสสะที่พวกเขามีในการรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว การสร้างจินตนาการ และการให้ความหมายต่อการรับรู้ที่นำมาสู่การสร้างโลกทางสังคมและการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้คน โดยในการศึกษาค้นคว้านี้ใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ กับคนตาบอดจำนวน 15 คน ที่มีความหลากหลายทางอาชีพ เช่น นักกฎหมาย นักกีฬา ครู หมอนวดแผนไทย ประกอบอาชีพส่วนตัว และความแตกต่างของระยะเวลาในการสูญเสียการมองเห็น โดยผู้เขียนแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ การสูญเสียการมองเห็นแต่กำเนิด การสูญเสียการมองเห็นในวัยเด็ก (ช่วงประถมศึกษา) และการสูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยทำงาน ซึ่งเกิดจากหลากหลายสาเหตุ เช่น จอประสาทตาเสื่อม การประสบอุบัติเหตุ สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สูญเสียการมองเห็นแต่กำเนิดและในวัยเด็ก ทุกคนผ่านประสบการณ์การเรียนและการอบรมทักษะในโรงเรียนสอนคนตาบอด ด้วยทางครอบครัวคาดหวังว่าโรงเรียนสอนคนตาบอดจะช่วยเปิดโอกาสทางสังคมให้กับพวกเขา ในขณะที่ผู้ที่สูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยทำงาน พวกเขาเข้าอบรมทักษะชีวิตและอาชีพผ่านศูนย์ฝึกอาชีพของคนตาบอด เพื่อเรียนรู้และปรับตัวกับการใช้ชีวิตแบบคนตาบอด นอกจากนี้ พวกเขายังเติบโตมาในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและภูมิลำเนาต่างกัน แต่สิ่งที่พวกเขาคล้ายคลึงกัน คือ พวกเขาได้รับแรงสนับสนุนจากครอบครัวทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจให้ก้าวออกจากบ้านมาเผชิญกับโลกทางสังคม ผู้เขียนคาดว่าบทความชิ้นนี้จะทำให้ผู้อ่านได้รู้จักและเข้าใจโลกของคนตาบอดมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้เป็นเพียงการถ่ายทอดประสบการณ์ของคนตาบอดที่ผ่านระบบการศึกษาและการอบรมทักษะชีวิตเฉพาะสำหรับคนตาบอดบางกลุ่มและบางอาชีพเท่านั้น มีอาจเหมารวมประสบการณ์ทางผัสสะที่หลากหลายของคนตาบอดทั้งหมดได้

การประกอบสร้างผัสสะทางสังคมของคนตาบอด

ใครหลายคนอาจเคยเดินสวนกับคนตาบอด พบเห็นคนตาบอดแล้วเกิดความสงสัยว่า พวกเขาใช้ชีวิตอย่างไรทั้งที่มองไม่เห็นหรือบางคนอาจมีชุดความคิดว่าคนตาบอดหูดีกว่าคนตาดี และความสามารถในการได้ยินนั้นเป็นพรสวรรค์ที่เบี่ยงเบนประทวนให้แก่พวกเขา ทว่าในความเป็นจริงการใช้ผัสสะ ความละเอียดในการรับรู้ และทักษะต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของพวกเขาไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเป็นพรสวรรค์ที่ได้มาเพื่อทดแทนการมองเห็น แต่เกิดขึ้นจากความพยายามและการฝึกฝนการใช้ผัสสะที่พวกเขาไม่ว่าจะเป็นเสียง สัมผัส และกลิ่นจนเกิดความชำนาญและความละเอียดในการรับรู้ ทำให้พวกเขาสามารถรับรู้ สร้างจินตนาการ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งรอบตัวได้ โดยจุดมุ่งหมาย คือ การที่พวกเขาสามารถช่วยเหลือตนเองและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้

กระบวนการประกอบสร้างผัสสะของคนตาบอดเกิดขึ้นจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านสถาบันต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัวและสถานศึกษา เฉพาะสำหรับคนตาบอด เนื่องจากตามแนวคิดสังคมวิทยาผัสสะเสนอว่า ผัสสะเป็นสิ่งสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการให้ความหมายที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรม เพื่อให้มนุษย์สามารถทำความเข้าใจและสร้างประสบการณ์ต่อสิ่งที่ตนเองรับรู้ อีกทั้งยังสามารถสื่อสารกับผู้อื่นในสังคมได้ ดังนั้น กระบวนการสร้างประสบการณ์ทางผัสสะจึงมิใช่เรื่องของปัจเจก แต่เกิดขึ้นจากการสังกัดเป็นสมาชิกของสังคม ตัวอย่างเช่น การรับประทานอาหาร การเลือกทานอาหารประเภทใด จะเป็นเรื่องของปัจเจก แต่รสชาติ ความอร่อย และรสนิยมการรับประทานอาหารนั้นเป็นสิ่งที่ถูกบ่มเพาะจากการเข้าเป็นสมาชิกของสังคม ดังนั้น ประสาทสัมผัสทั้ง 5 จึงเป็นรากฐานสำคัญของการแสดงออกทางวัฒนธรรม และการกระทำของปัจเจกเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคิดร่วมทางสังคม (Low, 2012; Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012)

บ้านและครอบครัวเป็นพื้นที่แรกในการเรียนรู้การใช้ผัสสะและการให้ความหมายต่อการรับรู้ทางผัสสะของคนตาบอดเช่นเดียวกับคนตาดี เพื่อให้พวกเขา

สามารถสื่อสารและดำเนินชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคมได้ ในพื้นที่แห่งนี้คนตาบอดได้เรียนรู้ชุดความรู้ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นคำศัพท์ ความหมายของสังคม มารยาท บรรทัดฐาน ค่านิยม ความคาดหวังทางสังคม การสนทนากับผู้อื่น และการใช้คำพูด เช่น การสอนคำศัพท์และความหมายของการใช้คำ คำบางคำสามารถใช้พูดกับเพื่อนได้แต่พูดกับผู้ใหญ่ไม่ได้ การแต่งกายเสื้อผ้าที่พ่อแม่เลือกสวมใส่ในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสถานที่และโอกาส รวมถึงการหล่อหลอมวัฒนธรรมทางสังคม เช่น ห้ามเดินเหยียบบรรณวัตถุแต่ให้เดินข้าม วัฒนธรรมการรับประทาน อาหาร วิธีการรับประทาน การสร้างรสชาติของอาหารที่อร่อยนำมาสู่สนิยมในการรับประทานอาหาร เป็นต้น ชุดความรู้ทางสังคมเหล่านี้ถูกขัดเกลาและฝังเข้าสู่ตัวคนตาบอดผ่านการฟังเป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม การใช้ผัสสะที่แตกต่างกันระหว่างคนตาบอดและคนตาดี ทำให้ชุดความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของบ้านยังไม่เพียงพอที่จะทำให้พวกเขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เนื่องด้วยสมาชิกในบางครอบครัวไม่เข้าใจวิธีการสื่อสารหรือการถ่ายทอดทักษะในรูปแบบที่สอดคล้องกับการรับรู้ของคนตาบอด สำหรับคนตาดีการถ่ายทอดชุดความรู้อาจเกิดขึ้นจากการพูดและการทำให้ดูเป็นแบบอย่าง แต่การฟังเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอต่อการรับรู้และเรียนรู้ของคนตาบอด พวกเขาจำเป็นต้องอาศัยการอธิบายควบคู่ไปกับการสัมผัสเพื่อเก็บรายละเอียด สร้างจินตนาการ แล้วนำมาสู่การจดจำสิ่งของ สภาพแวดล้อม และผู้คน นอกจากนี้ บางครอบครัวมีความรู้สึกสงสารลูกที่คนตาบอด จึงให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เสมอ ส่งผลให้คนตาบอดไม่ถูกกระตุ้นให้ใช้ผัสสะและเกิดการพัฒนาทักษะในการดำเนินชีวิตเท่าที่ควร ข้อจำกัดเหล่านี้ขับเคลื่อนให้คนตาบอดกลุ่มนี้เดินทางเข้าสู่พื้นที่การศึกษาเฉพาะสำหรับคนตาบอด

พื้นที่การศึกษาเฉพาะสำหรับคนตาบอดเป็นพื้นที่สำคัญในการเรียนรู้การใช้ผัสสะและทักษะชีวิตของคนตาบอด โดยพื้นที่การศึกษาในที่นี่ผู้เขียนหมายรวมถึง โรงเรียนสอนคนตาบอด ศูนย์ฝึกอาชีพ และสถาบันที่มีการจัดอบรม O&M (orientation and mobility) เป็นพื้นที่ที่คนตาบอดไม่เพียงแต่ได้เรียนรู้ความรู้

ทางวิชาการหรือทักษะอาชีพเท่านั้น แต่พวกเขาจะได้เรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตและเรียนรู้การช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างน้อยที่สุด คือ พวกเขาจะต้องสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง โดยพื้นที่การศึกษานี้จะมีการเรียนการสอนที่กระตุ้นการใช้ผัสสะที่พวกเขามีให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ผักฝนการใช้ผัสสะเหล่านั้น และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมภายนอกได้จริง ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ปลายทางโดยรวมที่สังคมสร้างว่าพวกเขาไร้ความสามารถและเป็นภาระของสังคม นอกจากนี้ของ การศึกษาเฉพาะสำหรับคนตาบอดจะถ่ายทอดทักษะในการดำเนินชีวิตแล้ว ยังเป็นอีกพื้นที่ในการปลูกฝังวัฒนธรรม ค่านิยม รวมถึงชุดความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคม เช่น การระวังอันตราย การป้องกันตัว มารยาท การวางตัว เป็นต้น เพราะในสังคมมิได้มีเพียงคนตาบอดเท่านั้น แต่พวกเขาต้องดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับคนตาดีและผู้คนที่หลากหลายในสังคม

การจัดอบรม O&M เป็นหนึ่งในวิชาที่คนตาบอดทุกคนจะได้เรียนรู้เมื่อก้าวเข้าสู่โรงเรียนสอนคนตาบอดหรือศูนย์ฝึกอาชีพ เนื่องด้วยเป็นวิชาพื้นฐานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะในการใช้ชีวิตโดยอาศัยผัสสะที่พวกเขามีอยู่และประสบการณ์ทางผัสสะที่สั่งสมมา โดยการอบรม O&M จะครอบคลุมทักษะชีวิตตั้งแต่ตื่นเช้าจนกระทั่งเข้านอน เช่น การอาบน้ำ การแต่งตัว การทำอาหาร การรับประทานอาหาร การซักผ้า การรีดผ้า และอีกหนึ่งทักษะที่สำคัญและเป็นทักษะแรกที่จะพวกเขาได้เรียนรู้และฝึกฝน คือ การเดินทางและการใช้ไม้เท้าขาว ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวในประเด็นถัดไป คนตาบอดจะได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะชีวิตเหล่านี้ตลอดระยะเวลาของการอยู่ในพื้นที่ของสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้คนตาบอดสามารถออกมาเผชิญโลกภายนอกด้วยตนเองได้ ด้วยเหตุนี้ตีก็อาคารและภายในอาคารถูกออกแบบมาเหมือนตีก็อาคารของคนตาดี มิได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ ให้แก่คนตาบอด เช่น ไม่มีอักษรเบรลล์หรือสัญลักษณ์ที่ช่วยในการเดินทาง ไม่มีลิฟต์แต่ใช้การเดินบันได เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตนี้ จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกฝนการใช้ผัสสะจนกระทั่งเกิดความชำนาญและ

ความละเอียดในการรับรู้ เนื่องจากคนตาบอดมีประสบการณ์ทางผัสสะที่แตกต่างกัน บางคนสูญเสียการมองเห็นโดยกำเนิดหรือตั้งแต่เด็ก ทำให้พวกเขาคุ้นเคยกับการดำเนินชีวิตด้วยผัสสะอื่นๆ ผัสสะถูกกระตุ้นและมีระยะเวลาในการฝึกฝนการรับรู้ผ่านผัสสะที่มากกว่าคนตาบอดที่สูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยทำงานหรือเมื่ออายุมากขึ้นที่ใช้ชีวิตด้วยการมองเห็นมาเป็นระยะเวลานานเกินกว่าครึ่งชีวิต ผัสสะอื่นๆ ไม่ถูกกระตุ้นหรือนำมาใช้ในการรับรู้สภาพแวดล้อมมากนัก ทำให้ความละเอียดในการรับรู้ผ่านผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะที่นอกเหนือจากการมองเห็น โดยเฉพาะการสัมผัสมีน้อย จึงจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการปรับตัว เรียนรู้ และฝึกฝนนานกว่าคนที่สูญเสียการมองเห็นโดยกำเนิดและตั้งแต่วัยเด็ก

ท้ายที่สุด ทักษะชีวิตที่คนตาบอดได้เรียนรู้จากสถานศึกษาจะถูกทดสอบและนำมาใช้อย่างมากเมื่อพวกเขาเติบโตขึ้นและก้าวออกจากพื้นที่การศึกษาเข้าสู่โลกแห่งความเป็นจริงที่ต้องดำเนินชีวิตด้วยตนเอง นอกจากนี้ การใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะที่แสดงออกผ่านการกระทำของคนตาบอด ยังเป็นการสะท้อนวัฒนธรรม ค่านิยม และความหมายที่สังคมมีต่อสิ่งต่างๆ ตามที่ Herzfeld เสนอว่า ผัสสะเป็นพื้นที่ส่งผ่านค่านิยมทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม ความเข้าใจโลกเกิดขึ้นจากรหัสความหมายทางวัฒนธรรมร่วมกับประสบการณ์ของผู้คนในการสร้างความหมายและการกระทำทางสังคมต่อสิ่งที่ตนกำลังเผชิญ ดังนั้น ผัสสะและค่านิยมทางวัฒนธรรมจึงสัมพันธ์กันตลอดเวลา (Herzfeld, 2001, 240-253) เช่น การรับประทานอาหารเช้า แม้ว่าคนตาบอดจะได้รับการฝึกฝนทักษะและเทคนิคในการรับประทานอาหารเช้าร่วมกับผู้อื่น ไม่ว่าจะป็นมารยาทบนโต๊ะอาหาร การจัดวางอาหารตามเข็มนาฬิกาเพื่อให้สะดวกต่อการรับประทาน แต่สิ่งที่ยังคงติดตัวพวกเขามา คือ วัฒนธรรมการรับประทานอาหารเช้าที่คุ้นเคยที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่และวัฒนธรรมที่พวกเขาเติบโตมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่หลากหลายของผู้คน เช่น ในบางวัฒนธรรมนิยมรับประทานข้าวเหนียว บางวัฒนธรรมนิยมนานข้าวเจ้า หรือบางวัฒนธรรมนิยมนานอาหารด้วยมือ ความแตกต่างของวัตถุดิบในการปรุงอาหารและรสนิยมการรับประทานอาหารที่ถูกบันทึกอยู่ในความทรงจำและประสบการณ์ทางผัสสะของผู้คน แล้วถูกแสดงออกผ่านการแสดงการกระทำทางสังคม

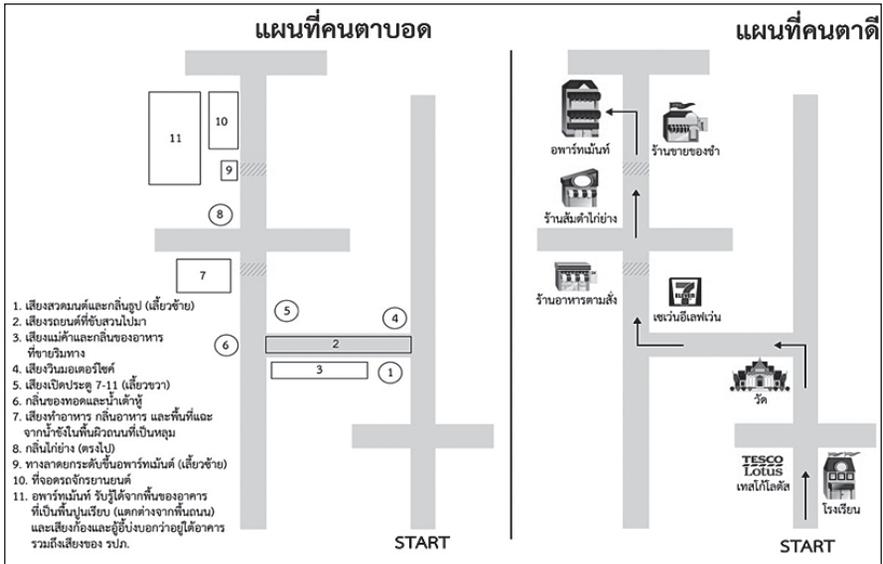
เสียง กลิ่น สัมผัส : ผัสสะในการเดินทางของคนตาบอด

จากที่ได้กล่าวถึงทักษะในการดำเนินชีวิตของคนตาบอดในข้างต้น บทความนี้จะมุ่งเน้นการอธิบายทักษะการเดินทาง เนื่องจากการที่คนตาบอดสามารถเดินทางไปยังบริเวณและพื้นที่ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เป็นจุดเริ่มต้นของการเผชิญหน้า การเรียนรู้ และการจัดการสภาพแวดล้อมในแต่ละบริบททางสังคม รวมถึงนำไปสู่การทํากิจกรรมและสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้น ความสามารถในการเดินทางได้อย่างอิสระจึงเป็นทักษะสำคัญในการฝึกฝนผัสสะ สร้างประสบการณ์และพัฒนาทักษะในการดำเนินชีวิต

ใครหลายคนอาจสงสัยว่า คนตาบอดเดินทางไปยังที่ต่างๆ ใดๆ พวกเขาใช้การเดินทางนับก้าวจริงหรือไม่ จากที่ผู้เขียนได้พูดคุยและร่วมเดินทางกับคนตาบอดมานั้น พบว่า คนตาบอดสามารถเดินทางไปสถานที่ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการเดินเท้าหรือนั่งรถโดยสารสาธารณะในพื้นที่คุ้นเคยหรือพื้นที่แปลกใหม่ เนื่องจากพวกเขาได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะการเดินทางมาก่อนแล้ว อย่างไรก็ตาม การเดินทางยังเป็นกิจกรรมที่ท้าทายและใช้ผัสสะที่หลากหลายประกอบกันอย่างเข้มข้นในการรับรู้และประเมินสภาพแวดล้อม คนตาบอดมีวิธีการรับรู้เส้นทางที่แตกต่างไปจากคนตาดี กล่าวคือ ในขณะที่คนตาดีอาศัยตาเป็นหลักเพื่อหาจุดสังเกตและเส้นทางในการเดินทาง คนตาบอดจะใช้ทั้งเสียง กลิ่น และความรู้สึกสัมผัสประกอบกันในการสำรวจและรับรู้สภาพแวดล้อม จดจำและเก็บรายละเอียดสำคัญที่เป็นจุดเด่นแล้วนำมาสู่การตัดสินใจเพื่อสร้างแผนที่การเดินทางในความคิด เช่น ในขณะที่เดินทางเมื่อได้กลิ่น สำหรับคนตาดีอาจแค่ให้ความหมายว่าชอบหรือไม่ชอบ หอมหรือเหม็น แต่สำหรับคนตาบอดนอกจากการให้ความหมายและคุณค่ากับกลิ่นนั้น กลิ่นจะถูกบันทึกเข้าไปในความทรงจำและประสบการณ์ของพวกเขาในการเดินทางไปยังสถานที่นั้นๆ ดังนั้น แผนที่การเดินทางของคนตาบอดจึงเต็มไปด้วยผัสสะต่างๆ ซึ่งต่างจากแผนที่ของคนตาดีที่เต็มไปด้วยภาพ

“ถ้านั่งรถไปกับพี่แล้วผ่านมันมีกลิ่น คนตาดีก็จะบอกว่ากลิ่นอะไรมันเหม็นจิงเลย พี่ก็จะบอกว่าอะไรมันเหม็นจิงเลยวะ แต่ในขณะที่พี่บอกว่าอะไรมันเหม็นจิงเลย อย่างน้อยมันต้องบันทึกในประสบการณ์ของพี่ว่ากลิ่นอันนี้

มันถึงจุดนี้ แต่คนตาดีไม่จำเป็นไข่ม้อย เขาอาจจะไม่ได้คิดถึงจุดนั้น ว่ากลิ่น
นี้มันสำคัญ” (Ton [Pseudonym], 2016).

ภาพที่ 1 แผนที่คนตาดีและคนตาบอด

บทบาทของเสียง กลิ่น และสัมผัสในการเดินทางของคนตาบอด คือ การสำรวจและรับรู้สภาพแวดล้อม โดยเสียงจะใช้ในการรับรู้สิ่งกีดขวาง เช่น เสียงเดินของคน เสียงสะท้อนกลับเมื่อมีสิ่งกีดขวางบริเวณด้านหน้า เป็นต้น ในขณะที่กลิ่นใช้ในการรับรู้สภาพแวดล้อมรอบข้าง เช่น กลิ่นของร้านค้า อาหาร สิ่งของต่างๆ ที่ช่วยในการระบุตำแหน่งและจดจำสภาพแวดล้อม และความรู้สึกสัมผัสใช้ในการสำรวจเส้นทาง สภาพพื้นผิวถนน และทิศทาง เช่น ขึ้นสะพาน ข้ามทางรถไฟ เลี้ยวซ้าย เลี้ยวขวา เป็นต้น การรับรู้ผ่านผัสสะเหล่านี้ นำมาสู่การสร้างแผนที่ที่เต็มไปด้วยประสบการณ์ทางผัสสะในการเดินทางไปยังแต่ละสถานที่ ทั้งนี้ การสร้างแผนที่และประสบการณ์การเดินทางจำเป็นจะต้องอาศัยระยะเวลาในการเดินทางไปยังสถานที่นั้นๆ หลายครั้งจึงจะสามารถเก็บรายละเอียดได้อย่างครบถ้วนเมื่อสามารถสร้างแผนที่ได้แล้ว บทบาทของผัสสะในการเดินทางไปยังสถานที่นั้นๆ

จะเปลี่ยนหน้าที่จากการสำรวจเป็นการกระตุ้นเตือนให้คนตาบอดดึงแผนที่และประสบการณ์ในการเดินทางออกมาใช้เพื่อไปยังจุดหมายปลายทาง

“ถ้านั่งรถเมล์ที่นั่งจากจุกพาไปธรรมศาสตร์รังสิตนั่งสาย 29 ไป เวลามันผ่านไปแต่ละอย่าง ถ้าคนนั่งบ่อยๆ ก็รู้ สมมติผ่านมาบุญครองมันมีเสียงอะไรที่เราต้องจำ บางทีมันมีจุดที่เราต้องสังเกตเสียงเฉพาะ กลิ่นเฉพาะ แต่มันก็ใช้ผสมกัน อย่างสมมติรถวิ่งเลี้ยวซ้ายเลี้ยวขวาขึ้นสะพานลงสะพาน ได้กลิ่นผ่านตรงที่มีร้านอะไรตั้งอยู่ริมถนน กลิ่นอย่างเดียวกับบอกไม่ได้นะ บางทีเราอาจจะเผลอหลับไปไม่รู้ นานเท่าไรที่นั่นที่นั่น รกติดไม่ติดช่วงเราหลับ มันผ่านอะไรไปบ้างไม่รู้... สมมติได้กลิ่นเคเอฟซีแต่มันมีเลี้ยวซ้ายนิดหนึ่ง ใช้กลิ่นกับสัมผัส แต่เลี้ยวซ้ายมันอาจจะมิเคเอฟซีเลี้ยวซ้ายสัก 5 อัน มันก็ต้องใช้เสียง เลี้ยวซ้ายตรงนี้แล้วมีเสียงแม่ค้าหรือโรงงาน ซึ่งแต่ละที่เคเอฟซีตรงมาบุญครอง ตรงอารีย์ ตรงฟิวเจอร์ มันน่าจะไม่มีเหมือนกันหมด สภาพแวดล้อมที่อยู่ตรงนั้นเคเอฟซีแล้วเลี้ยวขวา เคเอฟซีแล้วเลี้ยวซ้าย เคเอฟซีเลี้ยวซ้ายแล้วมีเสียงแม่ค้า แล้วอาจจะมิวินมอไซค์ ความแตกต่างตรงนี้นั้นจะช่วยระบุว่าเราอยู่ตรงไหน” (Ton [Pseudonym], 2016).

แม้ว่าคนตาบอดจะสามารถสร้างแผนที่การเดินทางในแบบของตนเองได้ แต่พวกเขาจำเป็นต้องเรียนรู้เส้นทางและการบอกเส้นทางแบบคนตาดีด้วย เนื่องจากในบางครั้งพวกเขาจำเป็นต้องเป็นผู้นำทางหรือบอกทางให้แก่คนตาดี เช่น การนั่งแท็กซี่ คนตาดีขับรถไปรับ-ส่งที่บ้านหรือที่ทำงาน เป็นต้น โดยการจดจำและบอกเส้นทางแบบคนตาดี เกิดขึ้นจากการจดจำการบอกเส้นทางของคนตาดีที่ยืดเอาภาพเป็นแกนสำคัญในการบอกทางทั้งที่พวกเขา มองไม่เห็น

“ผมจะจำวิธีการบอกทาง ผมอาจจะไม่เห็นเอง แต่จำวิธีที่เขาบอกว่าจะมาก่อนเข้าซอยบ้านผมจะมีทางรถไฟ คือ ผมมองไม่เห็นที่จะรู้ว่าทางรถไฟอยู่ตรงนี้แล้ว แต่ผมรู้วารถมันกระเทือนแล้วผ่านทางรถไฟ ผมก็จะจำมาว่าข้ามตรงนี้แล้วเลี้ยวซ้ายเลย แล้วก็จะเห็นไอ้ตู้โทรศัพท์สองอัน พี่เลี้ยวซ้ายตรงตู้โทรศัพท์ แต่จริงๆ ผมมองไม่เห็นว่ามีตู้โทรศัพท์ ผมจะรู้ว่าซอยบ้านผมมี เพราะจำมาจากหน้าเวลาที่เขาบอกแท็กซี่” (Ood [Pseudonym], 2016).

สิ่งที่สำคัญในการเดินทางไม่น้อยไปกว่าการใช้ผัสสะ คือ ไม่ทำขบวนเป็นอุปกรณ์ข้างกายของคนตาบอด ทำหน้าที่เปรียบเสมือนด่านหน้าที่ช่วยป้องกันอันตรายให้แก่คนตาบอด ไม่ทำขบวนจะถูกนำมาใช้ในการสำรวจบริเวณด้านหน้าและด้านข้างก่อนที่คนตาบอดจะก้าวออกไป เช่น ทางด้านหน้าเป็นทางลาดบันได หลุม พื้นแฉะ รวมถึงสิ่งกีดขวางต่างๆ ทั้งนี้ไม่ทำขบวนจะสามารถช่วยป้องกันอันตรายได้เพียงแค่วิเวณด้านล่างเท่านั้น แต่ไม่สามารถป้องกันอันตรายจากสิ่งของที่อยู่ในบริเวณอื่นๆ ได้ ทำให้คนตาบอดประสบกับอุบัติเหตุหลายครั้งจากการเดินทาง เช่น การเดินบนทางเท้า คนตาบอดสามารถรับรู้ได้ว่ามีรถยนต์จอดอยู่ พวกเขาสามารถเดินหลบรถยนต์ได้ แต่ไม่สามารถรับรู้ได้ว่ามีชิ้นส่วนของรถยนต์ที่ยื่นออกมา ทำให้หลายครั้งพวกเขาเดินชนหรือถูกขูดขีด อีกทั้งบนท้องถนนยังมีสิ่งยื่นห้อยย้อยจากอาคารบ้านเรือนที่พวกเขาไม่สามารถรับรู้ได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคและก่อให้เกิดอันตรายในการเดินทางของคนตาบอด

นอกจากนี้ เสียง กลิ่น และสัมผัส ยังมีบทบาทในการรับรู้ ทำความเข้าใจ และจดจำสถานที่ ตามที่ Classen, Howes and Synnott เสนอว่า สถานที่ต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีลักษณะเฉพาะทางผัสสะของตนเอง โดยเฉพาะกลิ่นที่ถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการสร้างสถานที่ที่แตกต่างกันออกไป ทำให้สามารถระบุและจัดประเภทสถานที่ได้ (Classen, Howes and Synnott, 1994) และ Feld and Basso เสนอว่า ผัสสะมีบทบาทในการรับรู้และสร้างประสบการณ์รวมถึงความเข้าใจเกี่ยวกับสถานที่ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์และการให้ความหมายของผู้คนที่มีความรู้พื้นที่และสถานที่นั้นๆ เพราะผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะจะเป็นสิ่งย้ำเตือนถึงประสบการณ์และตัวตนของผู้คนในสถานที่ โดยการใช้ผัสสะในการทำความเข้าใจสถานที่และพื้นที่อาจแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม (Feld and Basso, 1996, 13-52) สำหรับคนตาบอดการรับรู้ สร้างประสบการณ์ และความทรงจำเกี่ยวกับสถานที่โดยใช้เสียง กลิ่น และสัมผัส เชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่พวกเขามีในการทำความเข้าใจและให้ความหมายกับสถานที่ ตัวอย่างเช่น บ้านและการรับรู้ความเป็นบ้าน ไม่เพียงแค่โครงสร้างของอาคารหรือที่พักอาศัย แต่ความเป็นบ้านนั้นย่อมนำไปด้วยประสบการณ์ทางผัสสะความรู้สึกอบอุ่น ความสุข ความสัมพันธ์

ของผู้คน กลิ่นของบ้าน กลิ่นของสภาพแวดล้อมรอบๆ บ้าน เช่น กลิ่นหญ้า กลิ่นทุ่งนา กลิ่นมูลสัตว์ กลิ่นดิน ความรู้สึกสัมผัสของบรรยากาศ รวมถึงความทรงจำเกี่ยวกับกิจกรรมที่ร่วมกันในครอบครัวที่ก่อให้เกิดความเป็นบ้านขึ้นมา ทำให้บ้านของแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะของตนเอง ส่วนลักษณะเฉพาะของโรงพยาบาลที่เด่นชัดที่สุด คือ กลิ่นยาฆ่าเชื้อโรค ที่เมื่อเดินเข้าไปจะรับรู้ได้ถึงกลิ่นอย่างชัดเจน ซึ่งกลิ่นนี้บางคนอาจให้ความหมายว่าเป็นกลิ่นของความสกปรก บางคนอาจนิยามว่าเป็นกลิ่นสะอาด สำหรับคนตาบอดนอกจากกลิ่นของยาฆ่าเชื้อโรคแล้ว ความเป็นโรงพยาบาลสามารถรับรู้ได้จากกลิ่นยา กลิ่นของความเจ็บป่วย กลิ่นของการรักษา และกลิ่นของความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นจากการให้ความหมายผ่านประสบการณ์ การเข้ารับการรักษาของตนเอง เป็นต้น

“เวลาไปโรงพยาบาลมันมีกลิ่นซึ่งผมไม่ชอบกลิ่นนี้เลย กลิ่นนี้มันทำให้เรานึกถึงประสบการณ์ที่มีตอนเด็ก กลิ่นนี้มันเป็นเหมือนกลิ่นของความเจ็บป่วย กลิ่นของการรักษา คล้ายๆ กลิ่นยา กลิ่นแอลกอฮอล์ กลิ่นประมาณนี้ มันทำให้รู้สึกไม่ดีอะครับ ในแง่หนึ่งของการรับรู้สิ่งนี้ คือ มันต้องมีคนเจ็บอะไรบางอย่าง อย่างน้อยต้องมีเรื่องทุกข์ใจหรืออะไรแบบนั้น ผมจะไม่ชอบกลิ่นแบบนี้ ก็เลยไม่ชอบโรงพยาบาล” (Ood [Pseudonym], 2016).

อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขของการใช้ผัสสะในการเดินทางขึ้นอยู่กับเวลาและพื้นที่ กล่าวคือ ความสามารถในการใช้ผัสสะเพื่อการเก็บรายละเอียดสภาพแวดล้อมระหว่างการเดินทางขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็น เพราะการเดินทางเป็นทักษะที่ต้องอาศัยระยะเวลา การฝึกฝน และประสบการณ์ในการเดินทาง สำหรับคนที่สูญเสียการมองเห็นตั้งแต่กำเนิดและในวัยเด็ก พวกเขาเติบโตมาพร้อมกับ การฝึกฝนที่จะใช้ผัสสะที่นอกเหนือจากการมองเห็นในการเรียนรู้สภาพแวดล้อม และจดจำเส้นทางในการเดินทางมาเกือบทั้งชีวิตของพวกเขา ในขณะที่คนที่สูญเสียการมองเห็นในวัยทำงานหรือวัยผู้ใหญ่ที่เกือบทั้งชีวิตของพวกเขาใช้ตาในการเดินทาง และผัสสะอื่นๆ มีบทบาทในการรับรู้เส้นทางน้อยและไม่ละเอียดนัก ทำให้พวกเขาเกิดความกลัวในการเดินทางและต้องใช้เวลา ความอดทน และความ

พยายามที่มากกว่าคนตาบอด 2 กลุ่มแรกในการฝึกฝนผัสสะให้มีความละเอียดมากพอและก้าวข้ามความกลัวในการเดินทาง แต่ข้อดีของพวกเขา คือ พวกเขาไม่ประสบการณืที่เคยมองเห็นเส้นทางต่างๆ มาจำนวนมาก ทำให้พวกเขาสามารถนำเอาประสบการณ์ที่เคยมองเห็นมาใช้ในการจินตนาการเส้นทางไปยังแต่ละสถานที่ที่เคยไปมาก่อนได้

อีกทั้งการใช้ผัสสะในการรับรู้สภาพแวดล้อมยังขึ้นอยู่กับระยะทางและองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ กล่าวคือ ในการรับรู้สภาพแวดล้อมเสียงเป็นผัสสะที่รับรู้ได้ในระยะไกลที่สุดของคนตาบอดที่สามารถระบุหรือรับรู้สภาพแวดล้อมได้ในระยะไกลและสามารถหลบหลีกสิ่งกีดขวางได้ แต่หากอยู่ในพื้นที่ที่มีเสียงดังมาก เสียงสะท้อนมาจากทุกทิศ เสียงเจ็บบมากหรือไม่มีเสียงใดเลย ในพื้นที่เช่นนี้การรับรู้ด้วยเสียงจึงเป็นเรื่องยาก สำหรับกลิ่นเป็นผัสสะที่ถูกรบกวนง่ายที่สุดทำให้สามารถใช้รับรู้สภาพแวดล้อมได้ในระยะใกล้และมีกลิ่นที่เข้มข้นชัดเจนมากพอจึงจะสามารถระบุสิ่งนั้นๆ ได้ และการสัมผัสผัสสะจะถูกใช้ในการรับรู้สิ่งต่างๆ ในระยะประชิดตัว โดยการสัมผัสกับสภาพแวดล้อมโดยตรงหรือการเข้าไปอยู่ในสถานที่แห่งนั้นจึงจะสามารถรับรู้ถึงความรู้สึกและบรรยากาศภายในสถานที่หรือสิ่งต่างๆ ได้

นอกจากนี้ เงื่อนไขทางสังคม เช่น เพศ อาชีพ เป็นอีกปัจจัยสำคัญในการสร้างทักษะการเดินทางของคนตาบอด จากการพูดคุยและเข้าร่วมอบรมกิจกรรมกับคนตาบอด ผู้เขียนพบว่า หญิงตาบอดไม่ค่อยเดินทางไปไหนมาไหนคนเดียว ส่วนใหญ่จะมีเพื่อนร่วมเดินทางไม่ว่าจะตาบอดหรือตาดี สำหรับการเดินทางโดยลำพังจะเกิดขึ้นในระยะทางสั้นๆ และเป็นเส้นทางประจำเท่านั้น ในขณะที่ชายตาบอดส่วนใหญ่ชีวิตเต็มไปด้วยการเดินทางด้วยตนเองและชอบการเดินทางด้วยตนเอง ทั้งนี้อาจเกิดจากความกังวลถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นต่อผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เช่น การถูกข่มขืน ลวนลาม หลอกหลวง เป็นต้น ด้วยความอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการเดินทางทำให้การป้องกันตัวเป็นอีกหนึ่งทักษะที่อยู่ในการอบรม O&M สำหรับคนตาบอด สำหรับลักษณะอาชีพมีผลต่อการพัฒนาทักษะและการสร้างประสบการณ์ในการเดินทางของคนตาบอด เนื่องจากบางอาชีพ เช่น นักกีฬา ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย มีลักษณะงานที่จำเป็นต้องเดินทางไปยังพื้นที่ต่างๆ อยู่เสมอ ทำให้เขาได้

ฝึกฝนทักษะในการเดินทางสามารถเก็บรายละเอียดสภาพแวดล้อมและรู้เส้นทางมากกว่ากลุ่มคนตาบอดที่ทำงานติดอยู่กับสถานที่ เช่น การทำงานภายในศูนย์ฝึกอาชีพ การเปิดร้านขายของ การทำสวน ด้วยลักษณะของอาชีพอาจไม่เอื้อให้เกิดการเดินทางมากนัก เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นอกจากผัสสะและการใช้ไม้เท้าแล้ว คนตาบอดส่วนใหญ่ยังมีเทคนิคที่ใช้ในการเดินทาง เช่น การเคาะลิ้นหรือการตีดนิ้ว เพื่อฟังเสียงสะท้อนในการรับรู้สิ่งกีดขวาง ระบุวัตถุด้านหน้า และลักษณะของพื้นที่ หากไม่มีสิ่งกีดขวางจะไม่มีเสียงสะท้อน เนื่องจากไม่มีวัตถุกระทบเสียง แต่หากมีวัตถุด้านหน้า เสียงของการตีดนิ้วหรือเคาะลิ้นจะสะท้อนกลับมา ทั้งนี้เสียงสะท้อนสามารถระบุวัตถุและลักษณะของวัตถุได้ เนื่องจากวัตถุและรูปทรงแต่ละชนิดมีลักษณะของเสียงสะท้อนที่แตกต่างกันออกไป การใช้ตาซึ่งในที่นี้หมายถึง การใช้ตาของคนตาดีในการบอกเส้นทางหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ให้แก่คนตาบอด การใช้หลังมือเลาะไปตามแนว เช่น กำแพง พุ่มไม้ เพื่อเป็นแนวยึด วิธีนี้ทำให้คนตาบอดสามารถเดินได้ตรงไม่ส่ายไปส่ายมา อีกทั้งยังใช้ในการรับรู้ทางแยกและทิศทางของพื้นที่ รวมถึงการใช้แอปพลิเคชันนำทางและแอปพลิเคชันเรียกบริการรถแท็กซี่ เพื่อป้องกันอันตรายและการถูกเอาเปรียบจากผู้ให้บริการ ทั้งนี้เทคนิคในการเดินทางเหล่านี้เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมฝึกอบรมผ่านองค์กรหรือสถาบันเฉพาะสำหรับคนตาบอด

การเดินทางของคนตาบอดเต็มไปด้วยการใช้ผัสสะต่างๆ ประกอบกันในการรับรู้สภาพแวดล้อมที่นำมาสู่การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะในการเดินทาง ซึ่งประสบการณ์ทางผัสสะนี้เต็มไปด้วยความหมาย อารมณ์ความรู้สึก และความทรงจำที่พวกเขามีต่อพื้นที่และสถานที่ ดังนั้น ผัสสะจึงเป็นตัวเชื่อมโยงประสบการณ์ในอดีตเข้าสู่การรับรู้ในปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจและจัดการสิ่งนั้นๆ และสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความหมายและประสบการณ์ชีวิตของคนตาบอดในการทำความเข้าใจโลก นอกจากนี้ การเดินทางยังเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้คนตาบอดได้ออกไปพบกับโลกภายนอก ได้เรียนรู้และทำความรู้จักผู้คนทั้งคนตาดีและคนตาบอดที่นำมาสู่การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม การนำเสนอตัวตน การจัดการกับสถานการณ์และผู้คนในสังคม และสร้างโลกทางสังคม ซึ่งในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของพวกเขา

จำเป็นต้องอาศัยผัสสะเข้ามาช่วย ทั้งในการสื่อสาร การจดจำผู้คนและการประเมิน ตัดสินผู้คน

ผัสสะกับการสร้างโลกทางสังคม

โลกทางสังคมของคนตาบอดมิได้มีเพียงคนตาบอดด้วยกันเท่านั้น แต่โลกของพวกเขาซ้อนทับอยู่กับโลกของคนตาดี ทำให้พวกเขาต้องเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกับคนตาดีและสร้างชุดความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนตาดีด้วย โดยในการปฏิสังสรรค์ทางสังคมของคนตาบอด ผัสสะต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการนำเสนอตัวตน และการสื่อสารกับผู้อื่น ตามแนวคิดสังคมวิทยาผัสสะเสนอว่า ผัสสะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคมระหว่างผู้คน อีกทั้งทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงร่างกายกับโลกภายนอกและตัวตนกับสังคมที่นำมาสู่การสร้างประสบการณ์กับสภาพแวดล้อม (Jacobson, 1998; Smith, 2007) โดย Simmel (cited in Park and Burgess, 1970) เสนอว่า ผัสสะมิใช่แค่ทางผ่านที่มนุษย์ใช้ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในแต่ละสถานการณ์ แต่ในกระบวนการรับรู้นั้นผัสสะทำหน้าที่ในการทำความเข้าใจและประกอบสร้างความหมายในสถานการณ์นั้นๆ ด้วย ยิ่งไปกว่านั้นผัสสะยังเป็นสิ่งที่ใช้ในการเปิดเผยตัวตนและปิดบังตัวตนจากผู้อื่น โดยผัสสะที่มีความสำคัญและมีหน้าที่เฉพาะในทางสังคมวิทยา คือ ตา เนื่องจากการปฏิสังสรรค์ทางสังคมของปัจเจกตั้งอยู่บนการจ้องมองซึ่งกันและกัน และตามีบทบาทในการทำความเข้าใจความหมาย ตีความปฏิกิริยาท่าทาง สีหน้า แล้วนำไปสู่การแสดงการกระทำในลักษณะที่สอดคล้องกัน สำหรับ Goffman ในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม ผัสสะเข้ามามีบทบาทในการนำเสนอตัวตนที่นำมาซึ่งภาพประทับเชิงบวกและเชิงลบ และการตีตรา (Goffman, 1959; Park and Burgess, 1970; Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012)

คนตาบอดมีวัฒนธรรมย่อยภายในกลุ่มคนตาบอดด้วยตนเองที่สอดคล้องกับการรับรู้ของพวกเขา คนตาบอดมีวิธีการทักทายที่แตกต่างไปจากคนตาดีที่ใช้การสื่อสารแบบอวัจนภาษาที่ใช้ท่าทางและตาในการตีความร่วมกับเสียง แต่สำหรับ

คนตาบอดที่ดำเนินชีวิตด้วยผัสสะที่แตกต่างกัน ทำให้พวกเขาสร้างรูปแบบการ ทักทายในแบบของตนเองที่เน้นการใช้เสียงและสัมผัส เนื่องจากเสียงมีส่วนช่วยใน การระบุและจดจำผู้คน ในขณะที่การสัมผัส เช่น การกอด การจับมือ การลูบแขน และการลูบบริเวณท้อง รูปแบบการทักทายในลักษณะนี้มีนัยแฝง กล่าวคือ การจับ มือหรือสัมผัสมือเปรียบเสมือนการมองเห็น การลูบบริเวณท้องและแขนใช้เพื่อใน การประเมินรูปร่างลักษณะและหุ่นของกลุ่มสนทนาว่าอ้วนขึ้นหรือผอมลง ซึ่งการ ทักทายผ่านการสัมผัสจะเกิดขึ้นกับคนที่มีความสนิทสนมกันเท่านั้นไม่ว่าจะเป็นกับ คนตาบอดหรือคนตาดี นอกจากนี้คนตาบอดยังสร้างภาษาเฉพาะที่ใช้สื่อสารกัน ภายในกลุ่ม ภาษาเฉพาะนี้จะถูกนำมาใช้ในสถานการณ์ที่ไม่ต้องการให้คนตาดีหรือ คนนอกกลุ่มรับรู้ว่าพวกเขากำลังสนทนาประเด็นอะไร เพื่อป้องกันตนเอง เช่น “ดั่งดี” แปลว่า สบายดี “ลั้งคูลีดูปะ” แปลว่า สบายดีหรือเปล่า เป็นต้น

“การจับมือก็เหมือนคนตาดีมองเห็นและครีบก บ้างคนถ้าสนิทก็จะเข้า มากอด ซอบลูบฟุงกัน จับแขน จะได้ว่าอ้วนขึ้นผอมลง เหมือนถามสาร ทุกข์สุขดิบ... คนตาบอดก็จะมีคำเฉพาะของคนตาบอดเอง เอาไว้คุยกันเอง อันนี้ก็เอามาจากตอนเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอด พูดกันจนชิน” (Gun [Pseudonym], 2017).

“มีภาษาของคนตาบอดเองใช้พูดทั่วไปจนชินแล้วนะ หรือบางที่มันมีเรื่อง ที่เราต้องบอกกัน แต่บอกกันด้วยภาษาต่างๆ ไปไม่ได้ เช่น อยู่บนศาลา นวด นวดกันอยู่อ้าวมีเพื่อนลืมติดกระดุม แล้วลูกค้าของเรบอกคนนั้นลืม ติดกระดุม เราก็จะสามารถบอกคนนั้นได้ว่าเอ้ยลืมติดกระดุมนะ เราก็จะ ถามลักษณะว่าคนไหนๆ แล้วก็บอกกันได้ ส่งสัญญาณกันว่าเออจัดการ ด่วน” (Mai [Pseudonym], 2016).

“มันเป็นภาษาที่เราใช้กันทั่วไปสำหรับคนตาบอด ถ้าพูดแล้วเขาตอบกลับ มาถูกก็แสดงว่าคนตาบอดเหมือนกัน ถ้าคนที่มองไม่เห็นคุยกันก็จะรู้เรื่อง ซึ่งภาษานี้ไม่ต้องเรียนมันได้เองจากตอนเรียนที่ในสถาบันคนตาบอด” (Donut [Pseudonym], 2017).

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินชีวิตของคนตาบอดเต็มไปด้วยผู้คนมากมาย ทั้งคนตาบอดและคนตาดี สำหรับบุคคลที่พวกเขาสนิทสนม ใช้เวลาอยู่ร่วมกัน หรือพบปะกันอยู่บ่อยครั้ง พวกเขาสามารถจดจำและระบุผู้คนได้ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะของบุคคลนั้น ไม่ว่าจะเป็นเสียง เช่น เสียงพูด จังหวะการพูด เสียงเดิน จังหวะการเดิน รวมถึงเสียงที่เกิดจากของใช้ประจำตัวของบุคคลนั้น กลิ่นเฉพาะบุคคล เช่น กลิ่นน้ำหอม กลิ่นเสื้อผ้า ซึ่งแต่ละคนจะมีกลิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แม้ว่าผู้คนจะใช้น้ำหอมกลิ่นเดียวกัน แต่กลิ่นที่ออกมาจากบุคคลจะไม่เหมือนกัน เนื่องด้วยร่างกายของแต่ละคนมีกลิ่นเฉพาะของตนเอง เมื่อเครื่องหอมผสมกับกลิ่นกาย และกลิ่นที่มาจากเสื้อผ้า ส่งผลให้ปัจเจกแต่ละคนมีกลิ่นที่แตกต่างกันออกไป และวิธีการสัมผัส หมายถึง รูปแบบการสัมผัสในการทักทายที่แตกต่างกันไปแต่ละคน นอกจากนี้ การจดจำผู้คนของคนตาบอดไม่เพียงอาศัยผัสสะเท่านั้น แต่สถานที่และช่วงเวลาที่เราเคยพบปะหรือรู้จักผู้คนจะถูกผนวกรวมเข้าไปกับประสบการณ์ทางผัสสะที่มีต่อบุคคลนั้น

“จำคนได้จากเสียงเดิน บางคนเดินแบบแรงๆ ถ้าเป็นคนทีเอาจก้นบ่อยชิ่งก็จำได้ เสียงพูดก็มีปลอมเสียงก็รู้ มันก็อยู่ที่ทักษะของคนปลอมและความสนิทสนมกับคนเจ้าของเสียง สมมติว่าถ้าบางคนปลอมเนียน ก็มีหลงเหมือนกัน แต่ถ้าเรารู้จักกับคนที่ถูกปลอมอะ เราก็จะมีวิธีพิสูจน์ได้ ว่าคนนี้เวลาทักเราเขาอาจจะจับแล้วดี ดูกิริยาท่าทาง การตอบสนองจะไม่เหมือนกัน เรารู้แล้วว่าจริงๆ เป็นใคร” (Tar [Pseudonym], 2017).

“เปลี่ยนน้ำหอมบ่อยเพื่อนก็จำได้ ยังไงก็จำได้ แบบกลิ่นคนมันไม่เหมือนกัน กลิ่นตัวของคนอะมันไม่เหมือนกัน น้ำหอมกลิ่นเดียวกันแต่คนใช้กลิ่นก็แตกต่างกัน ต่อให้ใช้น้ำหอมกลิ่นเหมือนกัน แต่พอนิดกลิ่นก็จะไม่เหมือนกัน เพราะมันขึ้นกับกลิ่นตัวเราด้วย” (Whan [Pseudonym], 2017).

“วันนั้นผมไปดูแข่งกีฬาโกลบอลแล้วก็มีคนเดินเข้ามาทักผม แต่ยังไงผมก็นึกไม่ออกว่าเขาเป็นใคร ผมก็ลองนึกว่าสถานที่แบบนี้ เสียงแบบนี้ผมจะเจอใครได้บ้าง ซึ่งพูดไปพูดมาสุดท้ายผมก็ถามเขา เขาก็บอกว่าเขาคือใคร

ซึ่งเขาเป็นเพื่อนที่มหาลัย จริงๆ ถ้าเจอกันที่มหาลัยผมจะจำเขาได้แน่ๆ แต่ด้วยเพราะผมคิดว่าที่นี่มันเป็นการแข่งกีฬาของคนตาบอด ผมก็เลยไม่คิดว่าจะเจอเขาที่นี่ ทำให้ผมนึกไม่ออกจริงๆ” (Ood [Pseudonym], 2016).

สำหรับการทำความเข้าใจความหมายในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนตาบอดกับผู้คนในสังคม พวกเขาอาศัยเสียง เป็นผัสสะสำคัญในการตีความและทำความเข้าใจการกระทำ แล้วนำมาสู่การแสดงการกระทำในลักษณะที่สอดคล้องโดยเสียงในที่นี้หมายถึง น้ำเสียงและการใช้คำพูด สามารถใช้ประเมินและตัดสินใจได้ เนื่องจาก เสียง สามารถบ่งบอกถึงทัศนคติ และอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดได้ ทั้งนี้ การนิยามและการให้คุณค่ากับเสียงเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่พวกเขามีมาก่อน เช่น น้ำเสียงห้วน สำหรับคนตาบอดบางคนอาจรู้สึกว่าเป็นเพียงแค่ลักษณะการพูดของแต่ละบุคคล แต่สำหรับคนตาบอดบางคนอาจนิยามว่าเป็นบุคคลก้าวร้าว แสดงถึงอารมณ์โกรธ และเกิดความรู้สึกไม่ชอบ เป็นต้น

“เวลาคู่กับคนอย่างนี้เนี่ยรู้เลยคนนี้นะ ค่อยแล้วมันรู้สึกน้ำเสียงเหมือนรังเกียจคนตาบอด ไอ้คนนี้นั้นเฟอะ คนนี้นั้นน่าจะเห็นแก่ตัว จินตนาการจากเสียงนะ เสียงมันบ่งบอกลักษณะ คนที่เราคุยด้วยได้ เวลาเจอคนแบบนี้ผมไม่พอใจก็จะเงียบไม่คุยด้วย บางทีก็ตอบกลับไปพูดไปตรงๆ ว่าที่เขาคิดมันไม่ใช่... เพื่อนกันต่อกันเรารู้ว่ามันแค่เล่นๆ ไม่ได้จริงจัง เราก็จับน้ำเสียงได้หรือไม่มันก็ต้องมีแอบหลุดซำออกมาบ้าง” (Gun [Pseudonym], 2017).

“รู้ค่ะๆ มันมีน้ำเสียง หางเสียงมันจะไม่ปกติ มันอธิบายไม่ถูกแต่มันรู้ได้ด้วยอะไรบางอย่าง บางทีไม่ต้องพูดก็ได้ บางทีสมมติเคยนั่ง แต่วันนี้มาถึงกระแทกบิ่ง หรือบางทีมานั่งแล้วไม่รู้จะพี่ บางทีมันมีบรรยากาศของอุณหภูมิของตึง ตอนปกติบรรยากาศมันก็ธรรมดา มันเป็นเรื่องเหมือนอุณหภูมิๆ มันอธิบายยาก แต่ต้องเป็นคนที่ไม่ใกล้ชิดสนิทอยู่ด้วยกันทุกวัน มันจะจับความผิดปกติได้” (Donut [Pseudonym], 2017).

นอกจากเสียงแล้วการสัมผัสเป็นอีกหนึ่งผัสสะที่ใช้ในการประเมินและตัดสินผู้คน Classen เสนอว่า ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมมีการกำหนดกฎของการสัมผัสว่าบริเวณใดที่สามารถสัมผัสร่างกายของอีกฝ่ายได้ เช่น บริเวณแขนท่อนล่าง บริเวณนอกร่มผ้าสามารถสัมผัสได้ อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการสัมผัสเรือนร่างของอีกฝ่ายขึ้นอยู่กับชุดความสัมพันธ์ทางสังคมและบริบททางสังคม (Classen, 2005) เช่น แพทย์สามารถสัมผัสเรือนร่างได้ร่มผ้าของคนไข้ได้ภายใต้การรักษาและพื้นที่ของห้องรักษา โดยไม่ถูกนิยามว่าเป็นการลวนลาม แต่หากการสัมผัสนี้เกิดขึ้นนอกการรักษาจะถูกนิยามว่าเป็นการลวนลามและละเมิดทางเพศ เป็นต้น ดังนั้น การสัมผัสร่างกายในบางบริเวณทำให้ผู้ถูกสัมผัสเกิดความรู้สึกในเชิงลบแก่ผู้สัมผัสได้และตัดสินบุคคลนั้นในเชิงลบ ด้วยเหตุนี้ การสัมผัสจึงนำมาสู่ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบและการสร้างความไว้วางใจระหว่างบุคคล ตัวอย่างเช่น หญิงตาบอดคนหนึ่งอธิบายว่า หากเป็นผู้หญิงด้วยกันแล้วเข้ามาจับมือในการเจอกันครั้งแรกก็รู้สึกเฉยๆ แต่หากเป็นผู้ชายทำ การกระทำและผู้กระทำจะถูกนิยามว่าเป็นพวกมือไวและไม่น่าไว้วางใจ นำมาสู่การยุติความสัมพันธ์และพยายามหลีกเลี่ยงการสนทนากับบุคคลนั้น เป็นต้น

“คนน่ากลัว ดูจากการพูดการจาและท่าทางแล้วมันไม่น่าไว้วางใจ ท่าทาง เช่น คนนี้ดูท่าทางเหมือนจะมือไว เพิ่งรู้จักก็มาจับมือ โดนตัว ถ้าเป็นผู้หญิงเหมือนกันไม่เป็นไรอะ แต่เป็นผู้ชายมาโดนตัวไม่ได้ ก็เลยไม่ค่อยชอบคนนั้น” (Grace [Pseudonym], 2017).

ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนอกจากผัสสะจะมีหน้าที่ในการรับรู้และทำความเข้าใจการกระทำของผู้ร่วมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแล้ว ยังมีบทบาทในการนำเสนอตัวตนของคนตาบอดอีกด้วย กล่าวคือ คนตาบอดใช้เสียงและกลิ่นเข้ามาในการนำเสนอตัวตน การใช้คำพูดและน้ำเสียง สำหรับคนตาบอดถูกนำมาใช้ในการแสดงความคิดเห็นและอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งรอบตัว สำหรับกลิ่นเป็นสิ่งที่คนตาบอดให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก คนตาบอดทั้งชายและหญิงพยายามควบคุมและตกแต่งเรือนร่างและกลิ่นกายของตนเองให้มีกลิ่นหอมเพื่อให้มีกลิ่นที่น่าพึงใจ

โดยการเลือกมิใช่แค่กลิ่นที่หอมเท่านั้น แต่พวกเขาเลือกจากความหมายที่ถูกใส่เข้าไปในกลิ่นของน้ำหอมหรือครีม เนื่องด้วยกลิ่นเป็นสิ่งที่ซับซ้อนบอกความเป็นตัวตนและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละบุคคล ดังนั้น ในการเลือกน้ำหอมพวกเขาเกิดขึ้นจากการนิยามตนเองว่าเป็นคนแบบใดและอยากให้คนอื่นมองพวกเขาอย่างไร หลังจากนั้นจะเลือกกลิ่นน้ำหอมจากความหมายที่ตรงกับการนิยามตนเอง เช่น กลิ่นดอกไม้ เพราะเป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงที่อ่อนหวาน เป็นต้น นอกจากนี้พวกเขามีชุดความคิดว่าคนตาดีมักมีทัศนคติในเชิงลบต่อคนตาบอด เช่น เป็นคนสกปรก การทำตนเองให้มีกลิ่นที่น่าพึงใจเป็นการสร้างความประทับใจในครั้งแรก และนำมาซึ่งภาพประทับใจในเชิงบวกและการยอมรับทางสังคม

“น้ำหอมกลิ่นจะต้องเป็นกลิ่นหวานๆ หนูชอบมาก ชอบกลิ่นหวานๆ เพราะมันเป็นกลิ่นผู้หญิง น้ำหอมเป็นกลิ่นเฉพาะตัว แบบกลิ่นคนมันไม่เหมือนกัน กลิ่นตัวของคนอะมันไม่เหมือนกัน ต่อให้ใช้น้ำหอมกลิ่นเหมือนกัน แต่พอดึงกลิ่นก็จะไม่เหมือนกันเพราะมันขึ้นกับกลิ่นตัวเราด้วย หนูซื้อที่ไม่ต่ำกว่า 2 ขวด” (Whan [Pseudonym], 2017).

“กลิ่น sexy night แต่ยี่ห้อยังไ้ก็ได้ แต่ต้องเป็นกลิ่นนี้ กลิ่นมันก็หอมๆ กลิ่นแนวสดชื่น เคยลองหลายกลิ่นแต่ชอบกลิ่นนี้... กลิ่นน้ำหอมก็เอาเป็นว่าถ้ามีคนมาใช้ซ้ำกับพี่ พี่ก็อยากเปลี่ยน เพราะน้ำหอมมันควรจะเป็นลักษณะเฉพาะของเรา เราคิดว่ากลิ่นน้ำหอมมัน คือ กลิ่นตัวอะ เราก็อยากให้กลิ่นนี้มันเป็นกลิ่นของเรา” (Tar [Pseudonym], 2017).

การสร้างโลกทางสังคมของคนตาบอดอาศัยผัสสะที่พวกเขามีร่วมกันในการให้ความหมายและทำความเข้าใจผู้คนในสังคม พวกเขาพัฒนาผัสสะและสร้างเทคนิคในการสื่อสารร่วมกับการให้ความหมายทางสังคมและประสบการณ์ของตนเองในการทำความเข้าใจผู้คนและสังคม อีกทั้งผัสสะยังเข้ามามีบทบาทในการนำเสนอตัวตน ผ่านการรับรู้ การให้ความหมายสิ่งรอบตัว และการนิยามตนเองเพื่อตัดสรรเสื้อผ้า เครื่องหอมมาตกแต่งเรือนร่างเพื่อบ่งบอกความเป็นตัวตนของ

พวกเขา โดยความหมายที่พวกเขาใส่เข้าไปในสิ่งของ เกิดขึ้นจากความหมายร่วมที่ผู้คนในสังคมสร้างขึ้นและยึดถือร่วมกัน ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การขาดไปของผัสสะทางด้านการมองเห็นมิได้ทำให้ความสามารถในการดำเนินชีวิตและการทำความเข้าใจโลกของพวกเขาต้อยไปกว่าคนตาดี เพียงแต่พวกเขามีผัสสะในการรับรู้โลกที่แตกต่างไปจากคนตาดีเท่านั้น

บทส่งท้าย

ผัสสะเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ใช้รับรู้และสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ โดยในกระบวนการทำความเข้าใจสิ่งที่รับรู้ผ่านผัสสะนั้น เกิดขึ้นจากกระบวนการตีความและการให้ความหมายที่เกิดขึ้นจากความหมายร่วมทางสังคมควบคู่ไปกับประสบการณ์ของผู้คน (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) การให้ความสำคัญกับการมองเห็นเป็นผัสสะหลัก ได้ผลักดันคนตาบอดกลายเป็นกลุ่มคนที่แตกต่างและตกอยู่ในสถานะรองจากคนตาดี อย่างไรก็ตาม สำหรับคนตาบอดการขาดหายไปของผัสสะด้านการมองเห็น ทำให้พวกเขาพยายามฝึกฝนการใช้ผัสสะที่พวกเขามีประกอบกัน เพื่อให้สามารถรับรู้และจัดการสิ่งต่างๆ รอบตัวและสามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคมได้ แม้ว่าพวกเขาจะใช้ชีวิตอยู่ในโลกของผัสสะที่แตกต่างจากคนตาดีแต่พวกเขาสามารถทำความเข้าใจและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันกับคนตาดี เนื่องจากการมองเห็นมิใช่ผัสสะเดียวที่สามารถสร้างมโนภาพได้ สำหรับคนตาบอดมโนภาพต่อสิ่งต่างๆ เกิดจากการใช้เสียง กลิ่น และสัมผัสในการสร้างจินตนาการ ดังนั้น ความสำคัญของการใช้ผัสสะของคนตาบอดอาจไม่สามารถบอกว่าได้ผัสสะใดเป็นผัสสะที่สำคัญที่สุด เนื่องจากพวกเขาใช้ผัสสะที่พวกเขามีประกอบกัน อีกทั้งบทบาทของผัสสะยังขึ้นอยู่กับกิจกรรม รวมถึงเงื่อนไขของการใช้ผัสสะขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็นเป็นสำคัญที่ส่งผลต่อความละเอียดในการรับรู้และสร้างจินตนาการต่อสิ่งรอบตัว รวมถึงเงื่อนไขทางสังคม เช่น เพศ อาชีพ และรายได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนพบว่า สังคมมิได้สร้างผัสสะและความหมายต่อการรับรู้ของผู้คนฝ่ายเดียว แต่ประสบการณ์ทางผัสสะและการใช้ผัสสะได้สร้างและปรับเปลี่ยนสังคมเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกภายในตึกอาคารหรือท้องถนนที่ตระหนักถึงคนตาบอดมากยิ่งขึ้น เช่น การติดอักษรเบรลล์ในพื้นที่ต่างๆ การทำสัญลักษณ์เบรลล์บล็อก (braille block) บนทางเท้า เป็นต้น รวมถึงการปรับเปลี่ยนภายในชุดความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การรู้จักและการอาศัยอยู่ร่วมกับคนตาบอด คนตาดีและคนตาบอดจำเป็นจะต้องเรียนรู้และปรับตัวเข้าหากันไม่ว่าจะเป็นวิธีการจัดพื้นที่ภายในบ้านหรือห้อง การจัดวางอาหารบนโต๊ะอาหาร เป็นต้น ดังนั้นสังคมไม่ใช่เพียงแค่สร้างผัสสะ และผัสสะสร้างประสบการณ์ทางผัสสะเท่านั้น แต่สังคม ผัสสะ และประสบการณ์ทางผัสสะล้วนแล้วแต่สร้างซึ่งกันและกันในทำนองที่สดงานเขียนชิ้นนี้ไม่เพียงอยากทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตของคนตาบอดเท่านั้น แต่ต้องการให้ผู้อ่านตระหนักถึงความหลากหลายของผัสสะและผู้คนที่มีอาจบอกได้ว่ามีผัสสะใดเหนือกว่า เพียงแต่มีวิธีการในการรับรู้ทำความเข้าใจ และสร้างสุนทรียะแก่โลกใบนี้ต่างกันเท่านั้น

References

- Benedict, R. (1934). **Patterns of culture**. New York: Houghton Mifflin.
- Classen, C. (2005). **The book of touch**. Oxford: Berg.
- Classen, C., Howes, D., and Synnott, A. (1994). **Aroma: A cultural history of smell**. London: Routledge.
- Feld, S., and Basso, K. H. (1996). **Senses of place**. New Mexico: School of American Research Press.
- Goffman, E. (1959). **The presentation of self in everyday life**. New York: Doubleday.
- Herzfeld, M. (2001). **Anthropology: Theoretical practice in culture and society**. Malden, Mass., U.S.A.: Blackwell Pub.
- Howes, D. (1991). **The varieties of sensory experience: A sourcebook in the anthropology of the senses**. Toronto: University of Toronto Press.
- Jacobson, R. D. (1998). Cognitive mapping without sight: Four preliminary studies of spatial learning. **Journal of Environmental Psychology**, 18(3), 289-305.
- Low, K. E. Y. (2012). The social life of the senses: Charting directions. **Sociology Compass**, 6(3), 271-282.

- McLuhan, H. M. (1962). **The gutenber galaxy: The making of typographic man.** Toronto: University of Toronto Press.
- Park, R. E., and Burgess, E. W. (1970). **Introduction to the science of sociology: Including an index to basic sociological concepts.** Chicago: University of Chicago Press.
- Smith, M. M. (2007). **Sensing the past: Seeing, hearing, smelling, tasting, and touching in history.** Berkeley: University of California Press.
- Stoller, P. (1989). **The taste of ethnographic things: The senses in anthropology.** Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Synnott, A. (1993). **The body social: Symbolism, self and society.** London: Routledge.
- Vannini, P., Waskul, D., and Gottschalk, S. (2012). **The senses in self, society, and culture: A sociology of the senses.** London: Routledge.

Interviews

- Donut (Pseudonym). (2017, August 24). **Interview.** Blind woman.
- Grace (Pseudonym). (2017, August 24). **Interview.** Blind woman.
- Gun (Pseudonym). (2017, August 20). **Interview.** Blind man.
- Maii (Pseudonym). (2016, July 18). **Interview.** Blind woman.
- Ood (Pseudonym). (2016, June 24). **Interview.** Blind man.
- Tar (Pseudonym). (2017, October 8). **Interview.** Blind man.
- Ton (Pseudonym). (2016, September 3). **Interview.** Blind man.
- Whan (Pseudonym). (2017, August 24). **Interview** Blind woman.